

4. JIE SUKĖLĖ REVOLIUCIJĄ

Kas mus išlaisvins iš Vakarų civilizacijos jungo? György Lukács, marksizmo teoretikas

Tikrai efektyvi totalitarinė valstybė bus tokia, kurioje visagaliai politiniai bosai, vadovaujami vadovų armijos, stos prieš vergus, kurie netrokšta laisvės, nes jiems patinka tarnauti. Aldous Huxley. Puikus naujas pasaulis!

Revoliucijos, sudrebinusios pačius Amerikos demokratijos pamatus, užuomazgų reikėtų ieškoti ne septintajame dešimtmetyje, o 1914 m. rugpjūtį, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui; Jacques'o Barzuno žodžiais tariant, „būtent šis smūgis nukreipė mūsų pasaulį į savęs sunaikinimo kelią“.

1914 m. rugpjūčio 4 d. kiekvienas Vokietijos Reichstago socialdemokratas balsavo už karo kreditų skyrimą vyriausybei ir taip prisijungė prie patriotinės orgijos, kilusios Reicho armijai įsiveržus į Belgiją. Marksistai, kaip sakoma, buvo be galo laimingi: ilgai lauktas visos Europos karas. Karas pagaliau prasidėjo. „Visų šalių darbininkai, vienykitės!“ – savo Komunistų manifeste paskelbė Marksas. Marksistams karas buvo įvykis, kuris neišvengiamai suvienys visos Europos proletarus ir privers juos kovoti su buržuazija, o ne su savo tautiečiais proletarais iš kitų šalių. Tačiau taip neįvyko.

Didžiausia Europos socialistų partija staiga tapo karo partija, o proletarai griebėsi ginklų ir ėjo ginti marksistų nekenčiamos nacionalinės buržuazijos. Kaip rašė Barbara Tuchman:

„Kai buvo paskelbtas šaukimas į kariuomenę, tas pats proletaras, kuris, Markso manymu, neturėjo nacionalinio identiteto, akimirksniu susitapatino ne su savo klase, o su savo šalimi. Greitai paaiškėjo, kad jis, kaip ir kiti visuomenės nariai, priklauso „nacionalinei šeimai“. Užuoť kovojęs su kapitalu, jis verčiau griebėsi ginklų prieš savo tautiečius užsieniečius. Be to, darbininkų klasė savanoriškai, netgi noriai ėjo į karą, kaip ir vidurinioji klasė, aukštesnioji klasė ir visi kiti aplink ją.“

3 Marksistai buvo paversti pajuokos objektu.

Taip, visi karo siaubai Vakarų fronte laukė priešakyje. Tačiau net Ipras, Paschendale ir Somoje, kur mažiūčiuose žemės lopinėliuose žuvo šimtai tūkstančių britų kareivių, nepavyko išjuokti pirmosios pramonės revoliucijos

šalies proletariato sukilimui. Panašiai ir Verdeno mūšis neturėjo jokios įtakos vokiečių ir prancūzų proletariato patriotizmui. 1917 m. Prancūzijos kariuomenės maištas buvo akimirksniu numalšintas. Tikroji grėsmė iškilo tik karo pabaigoje.

Po Spalio revoliucijos Rusijoje komunistiniai sukilimai buvo bandomi Budapešte, Miunchene ir Berlyne. Vokiečių veteranai lengvai sutriuškino Bavarijos Respubliką; Rosa Luxemburg, vadovavusi Spartako sukilimui, ir Karlas Liebknechtas buvo sušaudyti Berlyne freikorų. Budapešte Bėlos Kuno režimas valdžioje išsilaikė kelis mėnesius. Paaiškėjo, kad proletariatas neskuba remti jo vardu pradėtos revoliucijos.

Trockis nusprendė, kad Rusijos revoliucija turi plisti po visą pasaulį ant Raudonosios armijos durtuvų. Jis įsiveržė į Lenkiją, bet prie Vyslos jį sustabdė lenkų patriotai, vadovaujami maršalo Pilsudskio. Laikas parodė, kad visos marksistų prognozės neatitiko realybės išbandymo: jų laikas atėjo ir praėjo. Vakarų darbininkai, tas mitinis proletariatas, atsisakė vaidinti vaidmenį, kurį jiems parašė revoliucionieriai. Kokia buvo Markso klaida?

Du šiuolaikiniai Markso pasekėjai pateikia tokią teoriją. Taip, Marksas klydo: kapitalizmas neveda į proletariato skurdą. Priešingai, darbininkų klasė vis labiau klesti ir neprisijungė prie revoliucijos, nes jos sielas užnuodijo du tūkstančius metų trukusi krikščioniška pamokslininkystė, užtemdžiusi tikruosius Vakarų proletariato klasinius interesus. Kol krikščionybė ir Vakarų kultūra (kurios kartu sudaro kapitalistinio organizmo imuninę sistemą) „perės“ Vakarų sielą, marksizmas Vakaruose neišsiskyns, o revoliuciją neišvengiamai išduos tie patys darbininkai, kurių labui ji buvo vykdoma. Pasinaudojant bibrline analogija, Markso žodis, revoliucijos sėkla, nukrito ant akmenuotos krikščioniškos dirvos ir nesudygo. Aptardami proletariato interesus, marksistai pasirinko netinkamą arklių.

Pirmasis iš šių Markso pasekėjų buvo vengras György Lukács, Kominterno agentas ir knygos „Istorija ir klasinė sąmonė“ autorius, kuri jį prilygino Marksui. „Revoliucinį visuomenės sunaikinimą laikiau vieninteliu įmanomu ir teisingu veiksmų planu“, – rašė Lukács. „Visuotinis žmogiškųjų vertybių pokytis negalėjo įvykti nesugriovus senojo pasaulio vertybių ir nesukūrus naujų, revoliucinių vertybių.“ Būdamas Bėlos Kuno vyriausybės kultūros liaudies komisaro pavaduotoju, Lukácsas praktiškai įgyvendino savo „demoniškas“ pažiūras, o jo metodai vėliau buvo pavadinti „kultūriniu terorizmu“.

Dalis šio „terorizmo“ buvo radikalaus lytinio švietimo įtraukimas į mokyklų programas. Vaikai buvo mokomi laisvos meilės ir seksualinio atleidimo, indoktrinuojami mintimi apie ankstesnių elgesio normų žlugimą ir monogamiškos šeimos institutą kaip tokią, taip pat apie religijos „neteisėtumą“, kuris atima iš žmogaus visus juslinius malonumus. Be to, tiek berniukai, tiek mergaitės, tiek jauni vyrai, tiek moterys buvo raginami nepaklusti to meto „seksualiniams išankstiniams nusistatymams“.

Lukáceso pasiūlymas skatinti „palaidumą“ tarp moterų ir vaikų buvo nukreiptas į šeimos – Vakarų ir krikščioniškos kultūros pamato – sunaikinimą. Praėjus penkiasdešimčiai metų po to, kai Lukácsas pabėgo iš Vengrijos, jo idėjas entuziastingai priėmė seksualinės revoliucijos kūdikių bumo karta.

* * *

Antrasis iš aukščiau paminėtų Markso pasekėjų buvo Antonio Gramsci, italų komunistas, kuris pastaruoju metu vis dažniau vadinamas didžiausiu XX amžiaus marksizmo strategu. Po Musolinio žygio į Romą 1922 m. Gramsci pabėgo į Rusiją. Tačiau, skirtingai nei Lenino gretose buvę „naudingi idiotai“ ir „infantilūs kairieji“ – pavyzdžiui, amerikiečių rašytojas Lincolnas Steffensas, kuris pareiškė: „Aš buvau ateityje! Viskas susitvarkė!“ – Gramsci nežinojo apie savo iliuzijas ir beveik iš karto suprato, kad bolševikų rojus žemėje nebuvo kuriamas. Bolševikų režimas galėjo pasiekti visuomenės paklusnumą tik teroru. Ir Gramsci padarė protingą išvadą: leninizmas neįveikė. Rusai ne tik nepriėmė naujojo režimo, bet ir jo nekentė. Žemė, tikėjimas, šeima, ikonos ir pati „Motinos Rusijos“ sąvoka rusams reiškė daug daugiau nei tarptautinis darbininkų solidarumas. Naujoji vyriausybė apgaudinėjo save. Rusai nuo revoliucijos visiškai nepasikeitė. Jie pakluso tik todėl, kad nepaklusnumas reiškė vidurnakčio beldimą į duris ir kulką į nugarą Lubiankos rūsiuose. Net nuverstas caras sukėlė daugiau žmonių užuojautos nei bolševikai ir jų idėjos.

Gramsci teigė, kad to priežastis buvo krikščioniški įsitikinimai, kurie „trukdė“ rusams įsisavinti komunistinius idealus. „Civilizuotas pasaulis beveik 2000 metų buvo po krikščionybės jungu“, – rašė Gramsci, – „todėl režimas, pagrįstas judėjų ir krikščionių įsitikinimais, negali būti sunaikintas neišnaikinus šių įsitikinimų.“⁶ Todėl, jei krikščionybė yra Vakarų skydas, tai norėdami užkariauti Vakarus, marksistai pirmiausia turi juos

dekriščionizuoti. Nusivylęs ir išsigandęs Stalino, kuris perėmė valdžią Rusijoje po Lenino mirties ir kuris netoleravo jokių nepriklausomų mąstytojų, Gramsci grįžo į Italiją, ketindamas vadovauti Italijos komunistų partijai. Tačiau Mussolini turėjo kitų planų. Jis suėmė Gramsci ir laikė jį kalėjime iki 1937 m., kai jis vos nemirė nuo tuberkuliozės.

Netrukus po paleidimo Gramsci mirė, būdamas keturiasdešimt šešerių.

„Kalėjimo užrašuose“ pateikiamas planas, kaip Vakaruose užtikrinti marksistinės revoliucijos sėkmę. Ir neįmanoma atsikratyti jausmo, kad mūsų kultūrinė revoliucija vykdoma pagal Gramsci „receptą“. „Rytuose“, – rašė jis, kalbėdamas apie Rusiją, – „valstybė yra viskas, pilietinė visuomenė dar tik žengia pirmuosius žingsnius...“

„...tačiau Vakaruose yra tinkami, išvystyti santykiai tarp valstybės ir pilietinės visuomenės, todėl valstybei praradus galią, iš karto tampa matomi nepajudinami pilietinės visuomenės pamatai.“ „Valstybė Vakaruose yra ne kas kita, kaip išorinis griovys, už kurio kyla tvirtovė, apsupta galingų sienų.“⁷

Užuot užgrobę valdžią ir primetę kultūrinę revoliuciją iš viršaus, Gramsci manymu, Vakarų marksistai pirmiausia turėtų pakeisti kultūrą – o tada valdžia pateks į jų rankas kaip pernokę vaisiai. Tačiau kultūrinio sluoksnio keitimas pareikalaus „užsispyrusios kovos“ dėl masinės žiniasklaidos – laikraščių, žurnalų, kino, radijo, taip pat teatrų, mokyklų, seminarijų ir meno pavergimo – įvaldymo. Tai turi būti užkariauta palaipsniui, beveik klastingai, ir tyliai paversta revoliucijos įrankiais. Ir laikui bėgant visuomenė ne tik supras, bet ir pripažins revoliucinius idealus.

Gramsci patarė savo kolegoms marksistams susivienyti su Vakarų intelektualais, kurie atmeta krikščionybę ir buržuazinę kultūrą ir daro įtaką jaunimo protams. „Viskas sukasi apie „Kultūrą, kvailiai!“ Kadangi būtent Vakarų kultūra pagimdė ir pritaria kapitalizmui, ji turi būti „transformuota“ – ir tada socialinė tvarka žlugs nuo savo pačios svorio. Ant 1970 m. bestselerio „Amerikos žalėjimas“, šio kontrkultūros manifesto, viršelio, jo autorius Charlesas Reichas, regis, cituoja Gramsci:

„Artėja revoliucija! Ji bus kitokia nei visos praeities revoliucijos.“ Jis patiks individui, o ne klasėms, ir paveiks kultūrą, o politinės struktūros pokyčiai įvyks tik paskutiniame etape. Jam nereikia smurto, kad pasisektų, ir jo negalima nuslopinti smurtu.“ Jis plinta stulbinančiu greičiu, ir mūsų įstatymai, mūsų

institucijos ir mūsų socialinė struktūra jau keičiasi dėl jo įtakos... Tokia yra naujos kartos revoliucija!“⁸

Taigi Gramsci apmąstymai apie revoliucijos galimybę Vakaruose pasirodė pranašiški. Lenino režimas septyniasdešimt metų kėlė baimę pasauliui, tačiau istorinėje perspektyvoje Rusijos revoliucija patyrė pralaimėjimą – ir režimas žlugo. Be to, Lenino ir Stalino komunistų partija faktiškai grįžo prie savo šaknų: ji vėl tapo saujele politinių avantiūristų ir sąmokslininkų, kurie savo absoliučios valdžios pretenzijas slėpė po marksistine retorika. Lenino režimas mirė ir buvo palaidotas be jokio gailesčio. Tačiau Gramsci revoliucija įgauna pagreitį ir randa naujų šalininkų.

FRANKFURTO MOKYKLA ATVYKSTA Į AMERIKĄ

1923 m. Lukácsas ir keli Vokietijos komunistų partijos nariai Frankfurto universitete įkūrė Marksizmo institutą, pagrįstą Markso ir Engelso instituto Maskvoje pavyzdžiu. Po kruopštaus svarstymo jie savo idėjai suteikė mažiau provokuojantį pavadinimą: Socialinių tyrimų institutas. Šis institutas netrukus tapo žinomas kaip Frankfurto mokykla.

1930 m. instituto direktoriumi tapo buvęs marksistas ir markizo de Sado gerbėjas Maxas Horkheimeris. Jis taip pat įsitikino, kad Markso teorija yra ydinga. Proletariatas negalėjo atlikti savo, kaip revoliucijos avangardo, vaidmens. Juk Vakarų proletarai pamažu virto vidurine klase, ta pačia niekinama buržuazija. Jie išduoda marksistus, kurie, beje, nė kiek nenustebino 1970 m. gegužės mėn. Volstrito riaušės, kai radikalai ir studentai, protestavę prieš Niksono administracijos sprendimą įsiveržti į Kambodžą, buvo sumušti Pete'o Brennano statybininkų sąjungos darbininkų (Nixonas netrukus paskyrė jį savo darbo patarėju).

Vadovaujant Horkheimeriui, Frankfurto mokykla pradėjo „versti“ marksistinę teoriją į kultūrinius terminus. Seni vadovėliai apie klasių kovą buvo išmesti kaip nereikalingos šiukšlės, pakeistos naujais. Ankstyviesiems marksistams kapitalizmas buvo priešas; naujiesiems marksistams Vakarų kultūra tapo priešu. Ankstyvieji marksistai kelią į valdžią laikė smurtiniu valdančiosios struktūros nuvertimu, kaip nutiko Paryžiuje 1789 m. ir Sankt Peterburge 1917 m. Naujieji marksistai tikėjosi pasiekti savo tikslus nesigriebdami smurto, o per dešimtmečius trukusį kruopštų darbą. Pergalė bus įmanoma tik tada, kai iš Vakarų sielos bus iššluoti visi krikščionybės pėdsakai. Ir tai įvyks tik tada, kai

naujasis marksizmas užvaldys visas žiniasklaidas ir viešąsias institucijas. Užtenka užimti „tvirtovę su galingomis sienomis“ – ir valstybė, „išorinis griovys“, kaip sakė Gramsci, kris be kovos.

Tačiau tiek ankstyvieji, tiek naujieji marksistai turėjo bendrą moralės požiūrį: viskas, kas naudinga revoliucijai, yra moralu ir etiška; viskas, kas jai prieštarauja, turi būti išnaikinta. Kaip rašo Hudsono instituto tyrėjas Johnas Fonte, Gramsci tikėjo:

„...absoliučiam istorizme, tai yra, kad visos moralinės pažiūros ir vertybės, visi matai, standartai ir pati žmogaus prigimtis yra konkrečių istorinių epochų produktai. Nėra absoliučių standartų, kurie būtų teisingi visiems žmonėms už bet kurios istorinės visuomenės ribų; moralė yra socialiai sukonstruota sąvoka.“⁹ Kai Ronaldas Reaganas pasakė savo garsųjį teiginį – kad sovietai pasilieka teisę meluoti, vogti ir sukčiauti – jis atskleidė tiesą, kurios joks sąžiningas marksistas neginčytų. Beje, tuo metu Reagano pareiškimas vos nesukėlė nervinio išsekimo tarp kai kurių Valstybės departamento darbuotojų. ¹⁰

* * *

Maždaug tuo pačiu metu prie Frankfurto mokyklos prisijungė muzikos kritikas Theodoras Adorno, psichologas Erichas Frommas ir sociologas Vilhelmas Reichas. Tačiau 1933 m. istorija negailestingai įsikišo. Berlyne į valdžią atėjo Adolfas Hitleris; kadangi Frankfurto mokyklos šviesuliai daugiausia buvo žydai ir marksistai, Trečiajame Reiche jiems nebuvo vietos. Frankfurtiečiai „susikrovė savo ideologiją“ ir pabėgo į Ameriką. Kartu su profesoriais Europą paliko ir absolventas Herbertas Marcuse. Padedami Kolumbijos universiteto, bėgliai apsigyveno Niujorke ir pradėjo skirti savo talentus bei energiją jiems prieglobstį suteikusios šalies kultūrai griauti.

Tarp naujų Frankfurto mokyklos sukurtų ginklų buvo vadinamoji kritinė teorija. Pats pavadinimas skamba gana civilizuotai, tačiau jis slepia veiklą, kuri neturi nieko bendra su mūsų civilizacijos pamatais. Vienas iš jos šalininkų apibrėžė ją kaip „argumentuotą visų Vakarų kultūros elementų be išimties kritiką, įskaitant krikščionybę, kapitalizmą, šeimos autoritetą, patriarchatą, hierarchinę struktūrą, tradicijas, seksualinius apribojimus, ištikimybę, patriotizmą, nacionalizmą, etnocentrizmą, konformizmą ir konservatizmą“. ¹¹

Pavyzdžiui, remdamiesi kritine teorija, marksistai nenuilstamai kaltina Vakarų genocidu prieš kiekvieną civilizaciją ir kultūrą, su kuria susidūrėme per visą istoriją. Remiantis kritine teorija, Vakarų visuomenės yra rasizmo, šovinizmo, nacionalizmo, ksenofobijos, homofobijos, antisemitizmo, nacizmo ir fašizmo „šmėklos“. Pagal tą pačią teoriją, Vakarų nusikaltimai kyla iš Vakarų visuomenės, susiformavusios krikščioniškoje sferoje, prigimties. Šiuolaikinis pavyzdys yra „puolimo politika“, kai „surogatai“ ir „gydytojai“ negina savo kandidato, o puola priešininkus. Kitas kritinės teorijos pavyzdys yra nesibaigiantys popiežiaus Pijaus XII kaltinimai dėl jo bendrininkavimo Holokauste; ir nesvarbu, kad dešimtys tomų dokumentinių įrodymų paneigia šiuos kaltinimus! Kritinė teorija galiausiai sukuria „kultūrinį pesimizmą“ – susvetimėjimo, beviltiškumo ir nevilties jausmą, kai žmonės, net ir laisvi bei klestintys, pradeda suvokti savo šalį kaip slegiančią, visuomenę, nenusipelnusią meilės ir lojalumo. Naujieji marksistai kultūrinį pesimizmą laiko būtina revoliucinių pokyčių prielaida.

Veikiami kritinės teorijos, daugelis septintojo dešimtmečio kartos – labiausiai privilegijuotos kartos istorijoje – narių įsitikino, kad gyvena pragare. Knygoje „Amerikos žalinimas“, kuri sužavėjo (paminėsiu tik kelis) senatorių McGoverną, teisėją Douglasą ir „Washington Post“, Charlesas Reichas kalba apie „smurto klimatą“ Amerikos mokyklose.¹² Tai buvo trisdešimt metų prieš Kolumbino sostinę. Reichas neturėjo omenyje peilių ir ginklų:

„Egzaminai ir testai yra smurto formos, prievartos formos. Gimnastikos aparatas yra prievartos forma vaikui, kuris gėdijasi savo kūno. Reikalavimas, kad mokinys praleistų mokyklą, yra smurto forma. Privalomas lankymas pamokose, privaloma popamokinė veikla – visa tai yra smurto formos.“¹³

Ericho Frommo „Pabėgimas iš laisvės“, Wilhelmo Reicho „Masinė psichologija ir fašizmas“ ir „Seksualinė revoliucija“ taip pat yra kritinės teorijos produktai. Tačiau įtakingiausia iš visų Frankfurto mokyklos knygų pasirodė esanti Adorno „Autoritarinė asmenybė“. Tai savotiškas šventas tekstas frankfurtiečiams, kuriame Karlo Markso ekonominis determinizmas užleidžia vietą kultūriniam determinizmui. Jei autoritarinis tėvas vadovauja krikščioniškai ir griežtai kapitalistinei šeimai, labai tikėtina, kad vaikai užaugs rasistais ir fašistais. Charlesas Sikesas, vyresnysis Viskonsino politikos tyrimų centro mokslinis bendradarbis, knygą apibūdina kaip „bekompromisį buržuazinės civilizacijos

pasmerkimą, pagal kurį anksčiau laikytos tik senamadiškomis pažiūros, anot šios knygos, dabar yra fašistinės ir nevertos sveiko proto žmogaus“.14

Jei Marksas kriminalizavo kapitalistus, tai Frankfurto mokykla kriminalizavo viduriniąją klasę. Ji kažkodėl pamiršo, kad būtent vidurinioji klasė sukūrė demokratinę visuomenę, kad Didžioji Britanija, vidurinėsios klasės šalis, kovojo su Hitleriu, o Frankfurto mokyklos draugai Maskvoje su juo flirtavo, kad Amerika, kita vidurinėsios klasės šalis, priglaudė Adorno ir kitus nuo nacių bėgančius žmones. **Tiesa nesvarbi, nes ji neatitiko naujosios marksistinės ideologijos.**

Atradęs fašizmo užuomazgą patriarchalinėje šeimoje, Adorno ieškojo jos buveinės – tradicinės kultūros: „Gera žinoma, kad jautrumas fašistinėms idėjoms labiausiai būdingas vidurinėsios klasės nariams, kad jis yra įsišaknijęs kultūroje, todėl labiausiai pažeidžiami yra tie, kurie labiausiai prisirišę prie šios kultūros...“15

Edmundas Burke'as kartą rašė: „Niekada negaliu pareikšti kaltinimo visai tautai.“16 Adorno ir kiti frankfurtiečiai tikriausiai nepatyrė jausmų, kurie paskatino anglų filosofą parašyti tokius žodžius. Jie teigė, kad žmonės, užaugę šeimose, kuriose tėvas yra galva („užsispyręs patriotas ir senamadiškos religijos šalininkas“), gali ir turėtų būti laikomi potencialiais rasistais ir fašistais. O kadangi įrodyta, kad konservatyvi krikščioniškoji kultūra gimdo fašizmą, ją reikėtų atidžiai stebėti – kad būtų laiku įsikišta.

Frankfurtiečių idėjas perėmė ir skleidė kairieji. Septintojo dešimtmečio viduryje „fašisto“ etiketė buvo taikoma visiems, kurie išdrįso prieštarauti universitetų revoliucijai ar net atsargiai prieš ją pasisakyti. Kūdikių bumo karta, to nežinodama, vadovavosi SSRS komunistų partijos linija, suformuluota Maskvoje 1943 m.:

„Partijos nariai ir kandidatai į narius turi nenuilstamai kovoti su mūsų kritikais, diskredituodami jų pareiškimus ir veiksmus. Kai oponentai tampa pernelyg atkaklūs, jie turi būti vadinami fašistais, naciais ir antisemitais... Jei tokie kaltinimai kartojami daug kartų, jie neišvengiamai įsiviešo į masių sąmonę.“17

Nuo septintojo dešimtmečio kaltinimas priešo silpnaprotingumu ir kitais nemaloniais dalykais tapo veiksmingiausiu kairiųjų ginklu. Štai „slaptoji sėkmės formulė“, kurią išdėstė psichologas Thomas Szasz: „Jei norite atitraukti

visuomenės dėmesį nuo priešininko veiklos, vadinkite jį protiškai atsilikusiu.“¹⁸ Už visko slypi politika... Mūsų sergančiai visuomenei reikia terapijos, kuri išgydytų ją nuo išankstinio nusistatymo. Įvertinęs Frankfurto mokyklos parengtus „Prietarų tyrimus“ – iš kurių, žinoma, garsiausia yra „Autoritarinė asmenybė“ – Christopheris Laschas rašė:

„Šio rinkinio straipsniai veda skaitytoją į klaidingą įsitikinimą, kad išankstinis nusistatymas – psichikos sutrikimas, išsiskiriantis „autoritarinės“ asmenybės struktūroje – gali būti pašalintas tik taikant amerikiečiams kažką panašaus į kolektyvinę psichoterapiją, tai yra gydant juos kaip pacientus psichiatrijos ligoninėje.“¹⁹ Tai yra „terapinė būseną“ – visuomenė, kurioje nuodėmė vadinama liga, nusikaltimas tampa antisocialiu elgesiu, o psichoanalitikas tampa populiariau už kunigą. Jei fašizmas, kaip teigė Adorno, yra kultūriškai išsiskiriantis, tai mums visiems, užaugusiems šioje šalyje 1940-aisiais ir 1950-aisiais, reikia vaistų, kurie atvertų mūsų akis į išankstinius nusistatymus ir apgaules, kurios mus supa nuo gimimo.

Kitas Horkheimerio ir Adorno pasiekimas buvo tezė, kad kelias į kultūrinę hegemoniją eina per psichologinį sąlygojimą, o ne filosofines diskusijas. Amerikos vaikai mokykloje turėtų būti mokomi, kad jų tėvai yra rasistai, šovinistai ir homofobai, ir kad jiems reikia naujos moralės. Pati Frankfurto mokykla daugumai amerikiečių lieka praktiškai nežinoma, tačiau jos idėjos buvo plačiai skleidžiamos mokytojų rengimo kolegijose 1940-aisiais ir 1950-aisiais.

Mokykla atvirai pareiškia, kad svarbu ne tai, kokias žinias vaikai įgyja, o tai, ar jie įgyja „teisingą“ požiūrį į gyvenimą. Allanas Bloomas knygoje „Amerikos proto tamsėjimas“ rašė, kad Amerikos vidurinių mokyklų absolventai yra labiausiai neišsilavinę pasaulyje: jie turi vienus žemiausių testų rezultatų pasaulyje, tačiau jie turi aštresnį požiūrį į socialinius klausimus, pavyzdžiui, į aplinkosaugą. Šie žodžiai dar kartą patvirtina, kad Frankfurto mokyklos idėjos išsiskirio mūsų dirvoje. Tėvai šiuolaikinį švietimą laiko laiko ir pinigų švaistymu, tačiau frankfurtiečiams šios mokyklos yra „kultūros švyturiai“, nes vaikai baigia studijas neapkrauti nereikalingomis žiniomis, bet turi „teisingą“ požiūrį į gyvenimą. Įstoję į koledžą, šie vaikai gaus papildomą „orientaciją“, visiškai įsisavins naujas vertybes, taip sakant, taps su jomis viena.

Kiek sėkminga buvo kultūrinė revoliucija naikinant senas vertybes ir diegiant naujas? Po Perl Harboro daugybė jaunų vyrų rikiavosi eilėse prie verbavimo punktų kartu su studentais ir ūkininkų sūnumis. Tačiau po tragiškų įvykių Pasaulio prekybos centre – dar nė vienam Amerikos kareiviui neįstojus į mūšį, dar nė vienai raketai nepaleidus į teroristus – universitetų miesteliuose kilo antikariniai protestai. Tačiau mokyklų svarba ugdant naująją kartą greitai išblėso dėl žiniasklaidos, pirmiausia televizijos ir kino. Williamas Lindas, Laisvojo kongreso fondo Kultūrinio konservatizmo centro direktorius, rašo:

„Pramogų industrija... visiškai įsisavino marksistinės kultūros ideologiją ir ją skelbia ne tik tiesiogiai, bet ir netiesiogiai: stiprios moterys nugali silpnus vyrus, vaikai pasirodo esą išmintingesni už savo tėvus, sąžiningi parapijiečiai demaskuoja vagis kunigus, juodaodžiai aristokratai susidoroja su smurtu baltakalbių rajonuose, homoseksualai priimami geriausiuose namuose... Visa tai yra pasakos, realybės iškraipymai, tačiau masinė žiniasklaida pasakas paverčia realybe, paversdama jas realybe, labiau apčiuopiama nei pasaulis už lango...“²¹

Kad suprastume, kiek kultūrinė revoliucija pakeitė mūsų mąstymą, tikėjimą ir socialines vertybes, palyginkime 1930-ųjų filmą – pavyzdžiui, „Ant krantinės“, „Vidudienį“ ar „Šeiną“ – su bet kuriuo šiuolaikiniu filmu. Skirtumas akivaizdus! „Oskarų“ ceremonijoje „Amerikos grožis“ ir „Sidro namų taisyklės“ buvo pripažinti geriausiais 2000 m. filmais. „Amerikos grožis“, kuriame vaidina Kevinas Spacey, vaizduoja mirtiną Amerikos priemiesčių nuobodulį. Piktadarys yra buvęs jūrų pėstininkas, kuris slopina savo homoseksualius troškimus, kolekcionuoja nacių skiriamuosius ženklus ir pamažu virsta maniaku. Filme „Sidro namų taisyklės“ Michaelas Caine'as vaidina malonų, pagrindžio akušerį, kuris susiduria su melu apipinta Amerikos širdimi. Amerikos žiniasklaida tapo apgulties ginklais kultūros kare ir patikimiausia priemone jaunimui kvailinti.

Šeštajame dešimtmetyje Frankfurto mokyklai trūko žmogaus, gebančio populiarinti idėjas, išdėstytas Horkheimerio ir Adorno vangiuose diskursuose. Ir tada, laiku atsidūręs, pasirodė Herbertas Marcuse, atsargos armijos karininkas ir filosofijos profesorius, kuris stengėsi iš žodžių žmogaus tapti revoliucinio veiksmo žmogumi. Marcuse atsakė į Horkheimerio klausimą, kas atliks proletariato vaidmenį artėjančioje kultūrinėje revoliucijoje. Pasak Marcuse, buvo keli kandidatai: radikalios jaunimo grupės, feministės, juodaodžiai, homoseksualai, marginalizuotos grupės, Trečiojo pasaulio revoliucionieriai ir kitos Vakarų „aukos“. Tai buvo naujasis proletariatas, kuris nuvers Vakarų

kultūrą. Verta prisiminti, kad Gramsci jau įtraukė marginalizuotas grupes į potencialius revoliucijos dalyvius: „Tai reiškia ne tik ekonomiškai engiamuosius, bet ir moteris, etnines mažumas bei daugelį nusikaltėlių.“²² Charlesas Reichas antrina Gramsci ir Marcuse'ui: „Vienas iš būdų jaustis atstumtam senojoje visuomenėje yra prisijungti prie juodaodžių, vargšų, Bonnie ir Clyde'o, visų šio pasaulio nevykėlių.“²³ Atsitiktinai 1968 m. filmas „Bonnie ir Clyde“ – romantizuota dviejų žudikų, Reicho terminologijoje „nevykėlių“, istorija – buvo nominuotas „Oskarui“, o Sirhanas Sirhanas ir Jamesas Earlas Jonesas pasiekė nemirtingumą nužudę Robertą Kennedy ir Martiną Lutherį Kingą.

Anksčiau socialines normas griovė žodžiai ir knygos, tačiau Marcuse'as tikėjo, kad seksas ir narkotikai yra daug veiksmingesni ginklai. Knygoje „Erosas ir civilizacija“ jis pasiūlė garsųjį „malonumo principą“. Atmeskite senąją tvarką ir senąją kultūrą, siūlė Marcuse (vadinamasis „didysis neigimas“) – ir tada galėsime sukurti „polimorfinės iškrypimo“ pasaulį.²⁴ Milijonams kūdikių bumo kartos atstovų užplūdus universitetus, atėjo Marcuse'o valanda. Studentai tiesiogine prasme prarijo jo knygas, o jis pats tapo kultine figūra. **1968 m. Paryžiaus sukilimo metu studentai nešė transparantus su užrašu „Marksas, Mao ir Marcuse“.**

„Mylėkitės, o ne kariaukite“ – būtent Marcuse'as sugalvojo šį šūkį. Knygoje „Vienmatis žmogus“ jis gina švietimo diktatūrą. Knygoje „Slegianti tolerancija“ jis ragina „liberalios tolerancijos“, kuri reiškia „dešiniųjų judėjimų netoleranciją ir kairiųjų judėjimų toleranciją“.²⁵ Perskaite Marcuse'o darbus, septintajame dešimtmetyje studentai nušvilpė Amerikos karinio buvimo Vietname apologetus ir svetingai priėmė radikalus, mojuojančius Vietkongo vėliavomis. Kai kuriuose universitetuose net tie, kurių rankos buvo kruvinos, buvo sutikti šilčiau nei konservatoriai. Dvigubi standartai, kuriems priešinosi dešinieji, ragindami bausti dešiniuosius už nuodėmes, atleistinas kairiesiems, iš esmės tapo matomu „slegiančios tolerancijos“ įsikūnijimu. Marcuse neslėpė savo tikrųjų tikslų; todėl knygoje „Mėsėdžių visuomenė“ jis rašė:

„Galima ir reikia kalbėti apie kultūrinę revoliuciją, nes protestas nukreiptas prieš visą kultūros įstaigą... Tai akivaizdu ir nereikalauja jokių įrodymų. Tradicinė revoliucijos samprata ir tradicinė revoliucinė strategija yra praeitis. Jos yra pasenusios... Turime išardyti esamą sistemą.“²⁶

„Išardymas“ reiškė Amerikos, kokią ją žinojome, sunaikinimą, nieko daugiau ir nieko mažiau. Kaip ir Gramsci, Marcuse „išaugo“ Marxą. Senoji proletariato, maištaujančio prieš kapitalizmą, idėja buvo atmesta kaip nereikalinga. Herbertas Marcuse ir jo bendražygiai ketino nutraukti Vakarų civilizacijos puvimą užgrobdami jos kultūros institucijas ir paversdami jas kultūrinės revoliucijos bastionais. Rogeris Kimballas, „The New Criterion“ redaktorius, rašė:

„Vakarų visuomenių kontekste žygis prieš sistemą reiškia – Herberto Marcuse'o terminologija – „subversiją savo darbovietėje“. Būtent šiomis priemonėmis – ne atvira opozicija, o sąmokslu ir subversija – turi triumfuoti ir būti įgyvendintos tokių radikalų kaip Marcuse kontrkultūrinės svajonės.“²⁷

Naujesiems marksistams joks tikslas nebuvo svarbesnis už šeimos sunaikinimą, kurią jie laikė tipišku diktatūros pavyzdžiu ir šovinizmo bei socialinės neteisybės inkubatoriumi.

Tačiau priešiškus šeimos institucijai marksizmui nebuvo visiškai naujas dalykas. Net Marksas savo veikale „Vokiečių ideologija“ rašė, kad patriarchalinėje sistemoje vyrai moteris ir vaikus laikė savo nuosavybe. Veikale „Šeimos, privačios nuosavybės ir valstybės kilmė“ Engelsas išreiškė tipiškai feministinį požiūrį: patriarchalinė šeima istoriškai lėmė moterų diskriminaciją. Erichas Frommas teigė, kad lyčių skirtumai nėra būdingi žmogaus prigimčiai, o yra Vakarų kultūrai būdinga fikcija. Beje, Frommas laikomas modernaus feminizmo tėvu. Vilhelmui Reichui „autoritarinė šeima yra miniatiūrinė autoritarinė valstybė... Šeiminiis imperializmas reprodukuojasi valstybiniame imperializme“. **Adorno teigimu, patriarchalinė šeima yra fašizmo lopšys.**

Siekdama „nukirsti galvą“ patriarchalinei šeimai, tai yra, atimti iš tėvo dominuojantį vaidmenį, Frankfurto mokykla pasiūlė įvesti matriarchatą, kai moteris būtų šeimos galva, ir taip pat iškėlė „androgeninę teoriją“, pagal kurią vyrų ir moterų pozicijos šeimoje grindžiamos keičiamumo principu. Moterų boksas, moterys karininkės, rabinės ir vyskupės, moteris Dievas. „G.I. Jane“ su Demi Moore, Sigourney Weaver, guodžianti išsigandusį desantininką filme „Svetimi“, ir visi kiti filmai bei serialai, kuriuose moterys vaizduojamos kaip stiprios ir agresyvios, o vyrai – kaip silpni ir pažeidžiami – visa tai įrodo Frankfurto mokyklos teorijų sėkmę ir liudija apie kitos feministinės revoliucijos, kurią ji išprovokavo, pergalę.

Kaip ir Lukácsas, Wilhelmas Reichas tikėjo, kad tradicinę šeimą galima sunaikinti ankstyvu lytiniu švietimu ir revoliucine seksualine politika. Lytinio švietimo įvedimas Amerikos mokyklose yra tiesioginis Lukácsio, Reicho ir Frankfurto mokyklos darbo rezultatas. Aptardami Vakarų mirtį, pagrindiniu kaltininku turime laikyti Frankfurto mokyklą. Propagandos išpuoliai prieš tradicinę šeimą galiausiai lėmė šios socialinės institucijos faktinį išnykimą. Šiandien tradicinės šeimos Jungtinėse Valstijose sudaro ne daugiau kaip ketvirtadalį visų kartu gyvenančių žmonių. O moterų išlaisvinimas iš tradicinių žmonos ir namų šeimininkės vaidmenų, išlaisvinimas, propaguojamas net pradinėje mokykloje, lėmė šių vaidmenų ir elgesio Amerikos visuomenėje degradaciją.

Milijonai Vakarų moterų dabar pritaria feminisčių priešiškamui santuokai ir motinystei. Milijonai jų priėmė feministinę teoriją ir neketina tekėti ar turėti vaikų. Markuso „malonumo principo“ ir kitų seksualinės revoliucijos idealų laikymasis reiškia visišką santuokos nepaisymą. Kaip rodo skyrybų ir gimstamumo rodikliai, net ir esamos santuokos yra mažiau stabilios ir mažiau „derlingos“ nei anksčiau. Mirstančiose Europos tautose, net šalyse, turinčiose stiprias katalikiškas tradicijas, beveik visos moterys naudoja kontracepciją. Kontracepcija, sterilizacija, abortai ir eutanazija – tai keturi raiteliai, „kultūrinės apokalipsės“ pranašai, prieš kuriuos Dievas pakils Pirmajame pasauliniame kare: Paskutiniojo teismo išvakarėse. Tabletės ir prezervatyvai tapo kultūrinės revoliucijos kūju ir pjautuvu.

1950-aisiais Chruščiovas grasino palaidoti Ameriką, bet mes tvirtai laikėmės ir patys ją palaidojome. Tačiau jei vakariečiai nesugebės rasti būdo sustabdyti gimstamumo mažėjimo, kultūrinis marksizmas pasieks sėkmės ten, kur žlugo sovietinis marksizmas. 1998 m. ataskaitoje apie Europos gyventojų mažėjimą Popiežiškoji šeimos taryba susiejo kultūrinį pesimizmą su mažėjančiu gimstamumu:

„Grįžti prie buvusio aukšto gimstamumo lygio šalyse, kuriose jis šiuo metu mažėja, galima tik „pasikeitus nuotaikoms“, pereinant nuo „bendro pesimizmo“ prie sąmonės būsenos, kuri buvo būdinga kūdikių bumo erai, tai yra, socialinės rekonstrukcijos metams po Antrojo pasaulinio karo.“²⁸

Kol kas nėra jokių užuominų apie tokį „nuotaikų pasikeitimą“ Senajame Pasaulyje. Ir tai vėlgi lemia Frankfurto mokyklos teoretikų darbai, kurių darbai pakenkė pagarbai šeimai ir prisidėjo prie kultūrinio pesimizmo plitimo.

Taigi, saujelei revizionistinių marksistų pavyko „iškraipyti“ Amerikos kultūrą ir prisidėti prie mūsų visuomenės dekonstrukcijos pradžios. Ant architekto Christopherio Wreno antkapio²⁹ užrašyta: „Lector, si monumenta requies, circumspice“*. Tą patį galima pasakyti ir apie Lukácsą, Gramsci, Adorno ir Marcuse – keturis, kurie organizavo kultūrinę revoliuciją.

.....

* *Skaitytojau, jei ieškai paminklo, apsidairyk aplinkui (lot. k.). – Vertėjo pastaba.*

Trečiajame amžiuje, kai kontrkultūra tapo dominuojančia kultūra, o dominuojanti kultūra, Gertrude Himmelfarb žodžiais tariant, tapo „disidentine kultūra“,³⁰ Amerika tapo ideologine valstybe, „švelnia tironija“, kuri naujos ortodoksijos principus įgyvendina ne per armiją ir policiją, o per masinės kultūros inkvizitorius. To apraiškas matome reikalavime rengti privalomus „empatijos kursus“ kariškiams, verslininkams ir vyriausybės pareigūnams. Įjunkite televizorių ir pamatysite, kad revoliucinės vertybės užgožė viską kita, kad šalyje karaliauja politinis korektiškumas, kad protestai prieš kultūrinę revoliuciją laikomi „neapykantos kalba“ ir kad nepagarba naujoms dogmoms yra psichinės ligos požymis. Prieš kelerius metus kažkas Amerikos universitetus apibūdino kaip „totalitarizmo salas laisvės jūroje“. Šiandien kalbėti apie laisvės jūrą tiesiog absurdiška. Emily Dickinson³¹ kartą pasakė – apie savo ir mūsų laikus:

Miniai nemėgsta nukrypimų
veiksmuose ar nuomonėse
ir neatleidžia tiems bepročiams,
kurie ją vargina abejonėmis.*

* *Išvertė Ya. Feldman.*

Politis korektiškumas yra praktinis kultūrinio marksizmo principų įkūnijimas; jis baudžia už nepaklusnumą, kaip kadaise inkvizicija baudžia religinius eretikus, ir giria socialinius eretikus. Žurnalistas Peteris Hitchensas savo knygoje „Undoing Britain“ („Britanijos panaikinimas“)

rašo, kad savo oponentus vadindamas „kietaširdžiais“ ir net psichiškai nesveikais, naujasis režimas naudoja liūdnai pagarsėjusio SSRS Serbskio instituto metodus: jo ekspertai tokius sovietinius disidentus kaip Natanas Šaranskis paskelbė pamišusiais, o tai suteikė valdžiai pretekstą uždaryti nepageidaujamus asmenis psichiatrijos ligoninėse. 32 Tai, ką amerikiečiai vadina beasmeniu žodžiu „politinis korektiškumas“, iš tikrųjų, Hitchenso teigimu, yra „netolerantiškiausia pažiūrų sistema Britų salose nuo Reformacijos laikų“. 33 Tas pats pasakytina ir apie pačias Jungtines Valstijas.

Kiekvienas, kuris išdrįsta pažeisti politinį korektiškumą, yra vadinamas rasistu. Kiekvienas, kuris tiki, kad yra profesijų, kurios nėra skirtos moterims, pavyzdžiui, karinio jūrų laivyno pilotas, yra vadinamas šoviniu. Kiekvienas, manantis, kad dabartinis imigracijos į Jungtines Valstijas lygis yra per didelis, iš karto apšaukiamas nacionalistu arba ksenofobu. 1973 m. Amerikos psichiatrų asociacija buvo apkaltinta diskriminacija seksualinių mažumų atžvilgiu, įtraukdama homoseksualumą į sutrikimą. Šiandien kiekvienas, pareiškęs tokį teiginį, rizikuoja būti diagnozuotas homofobija.

„Homoseksualus potraukis yra nenatūralus“, – pareiškė popiežius Jonas Paulius II, kai tūkstančiai Tarptautinio gėjų pasididžiavimo parado dalyvių žygiavo per Romą.³⁴ „Bažnyčia negali tylėti, nes kaip kitaip galėtume atskirti gėrį nuo blogio?“³⁵ Šis Vatikano vadovo pareiškimas jį ir visus, kurie jo klausosi, vadina homofobais. Dvasininkas Paulas Gottfriedas tokią klasifikaciją vadina „visuomenės dehumanizacija“.³⁶

Žodžiai yra ginklai, pastebėjo Orwellas. Tradicionalistai dar nerado veiksmingų atsakomųjų priemonių žodžiams. Juk kai oponentas vadinamas rasistu ar fašistu, nebėra reikalo paneigti jo argumentų. Jie atsiduria kaltinamojo padėtyje ir turi gintis. Teisme galioja nekaltumo prezumpcija, tačiau visuomenėje, kalbant apie rasizmą, šovinizmą ar homofobiją, galioja kaltės prezumpcija. Privalote įrodyti savo nekaltumą dėl jums pateiktų kaltinimų.

Orvelas žodį „fašistas“ girdėjo taip dažnai, kad netgi teigė, jog kai Jonesas vadina Smithą fašistu, jis tiesiog turi omenyje: „Aš nekenčiu Smitho“. Tačiau jei Jonesas garsiai ištartų šią frazę, jis būtų apkaltintas netolerancija, nebūdinga tikram krikščioniui. Ir pavadinęs Smithą fašistu, jam nebereikia aiškinti, kodėl jis nekenčia Smitho, ar bandyti jį pranokti argumente; savo žodžiais jis priverčia

Smithą pateisinti faktą, kad jis nėra slaptas Adolfo Hitlerio gerbėjas. Taip, Huey Longas buvo teisingas: fašizmas ateis į Ameriką prisidengęs antifašizmu.³⁷

Negalima paneigti, kad Lukácsas, Gramsci, Adorno, Marcuse ir Frankfurto mokykla padarė didžiulę įtaką Amerikos kultūros ir intelektualinei istorijai. Kitaip nei bolševikai, jie neužpuolė Žiemos rūmų, neprimetė savo idėjų visuomenei smurtu ir teroru ir nebuvo intelektualiniai milžinai kaip Marksas, kurie sužadintų susižavėjimo jausmą paprastiems žmonėms. Labai mažai amerikiečių juos žino vardu. Nė vienas iš jų, net Marcuse, nebuvo apaštalas Paulius, Liuteris ar kardinolas Wesley. Buvę marksistai, peržiūrėję Markso mokymą, liko „marksizmo kūnu“ ir, būdami Vakaruose, diskutavo, kaip organizuoti ir vykdyti antivakarietišką revoliuciją. Jų idėjos triumfavo. Amerikos elitas, vos žinodamas, kas buvo frankfurtiečiai, entuziastingai priėmė Frankfurto mokyklos teorijas.

Šiandienos amerikiečiai nė nenutuokia, kad šios idėjos ir teorijos buvo puoselėjamos Veimaro Vokietijoje ar Musolinio Italijoje ir kad už jų slypi noras pakenkti mūsų kultūrai ir sunaikinti mūsų civilizaciją. Ir neišvengiamai kyla klausimas: kodėl septintajame dešimtmetyje Amerika, šalis, turinti turtingą judėjų-krikščionių paveldą, istoriją, tradicijas ir įsitikinimus, priėmė šią „tyliąją revoliuciją“? Taip, nedidelė Amerikos elito dalis, net prieš Didžiąją depresiją, o juo labiau tais sunkiais metais, buvo linkusi į tai, ką prancūzų mokslininkas Julien Benda pavadino „intelektualų išdavyste“.³⁸ Jie niekino kapitalistinę ir krikščioniškąją Ameriką, kurioje gyveno. Bet kodėl šių „išdavikų“ idėjos įsišaknijo Amerikos širdyje? Kas traukė Auksinės kartos, nugalėjusios Hitlerį, vaikus? Ir kas vis dar traukia jaunimą šiandien? Ar septintojo dešimtmečio Amerikai tikrai taip beviltiškai reikėjo naujo tikėjimo, naujo gyvenimo būdo? Ar senojo namo gegnės pagaliau supuvo? Ar revoliucija buvo neišvengiama? O gal jaunimas, kaip ir dauguma jų mentorių, tiesiog pavargo nuo senosios moralės ir ieškojo jai pakaitalo, todėl išsoko į pirmą pravažiuojantį traukinį?

Žinoma, Frankfurto mokykla toli gražu nebuvo vienintelė, svajojusi apie socialinę revoliuciją ir skatinusi jos spartų įgyvendinimą. Ketvirtajame dešimtmetyje daugelis intelektualų svarstė tas pačias mintis ir darė panašias išvadas. Štai citata iš 1937 m. Nacionalinės švietimo asociacijos metraščio:

„Dabartinė kapitalistinė, nacionalistinė mokyklų sistema buvo panaikinta vienoje šalyje – Rusijoje – dėl ten įvykusios revoliucijos. Todėl istorijos verdiktas yra aiškus: bet kokie reikšmingi visuomenės pokyčiai galimi tik dėl revoliucijos.“³⁹

Margaret Sanger, „Planned Parenthood“ įkūrėja, savo radikalizmu gerokai pranoko visus Frankfurto mokyklos atstovus; Ji tam tikru mastu numatė jų idėjas: „Kontracepcija yra labai palanki radikalų, nes ji gali pakenkti krikščionių bažnyčios įtakai. Nekantriai laikiu dienos, kai žmonija bus išlaisvinta iš krikščionybės ir kapitalizmo jungo.“⁴⁰ Ar septintojo dešimtmečio revoliucija būtų užklupusi Ameriką, jei Gramsci nebūtų parašęs savo „Kalėjimo užrašų“, jei Adorno ir Marcuse nebūtų išvykę iš Vokietijos? Ar visų blogių, visų mūsų bėdų šaknys slypi tik Lukačiuose, Gramsci, Adorno ir Marcuse? Žinoma, mažai tikėtina, bet būtent šie keturi sukūrė sėkmingos marksistinės revoliucijos Vakaruose strategiją ir taktiką; kultūra, kurią jie siekė pakirsti, nebėra dominuojanti Amerikoje ar Vakaruose apskritai. Šie keturi savo karjerą Amerikoje pradėjo kaip tremtiniai ir ją užbaigs po mirties, galbūt kaip nugalėtojai.

Kodėl jiems pavyko? Septintajame dešimtmetyje susijungė keturi elementai, sudarantys kritinę masę, kuri sprogo kaip dr. Oppenheimerio įrenginys Alamogorde, Naujojoje Meksikoje.

Pirmasis veiksnys yra „žinutė butelyje“, kaip Frankfurto mokykla vadino savo teorijas. Jų idėjos palaipsniui plito kartu su tų amerikiečių, kurie buvo atsisakę krikščionybės ir kapitalistinės kultūros ir kūrė teoriją apie tos kultūros nuvertimą ir senosios Amerikos sunaikinimą, požiūriais. Dešimtmečius puoselėjamos šios idėjos septintajame dešimtmetyje pradėjo „duoti vaisių“.

Antrasis veiksnys buvo tai, kad **1964 m. JAV universitetų miesteliuose pasirodė daugybė jaunų žmonių, kurie niekada nebuvo patyrę skurdo ar karo sunkumų. Taip buvo sukurta imli auditorija kultūrinės revoliucijos sėklų „daigumui“. Nerūpestingi, pasitikintys savimi, nuobodūs dėl dykinėjimo, neįpratę dirbti, šie jauni žmonės buvo pasirengę maištui. Ir tokios išmaldos kaip finansinės paskatos nebuvo pakankamos, kad juos nuramintų.**

Kaip pažymi Robertas Nisbetas, nuobodulys yra „viena iš įtakingiausių sąlygų“, lemiančių ir formuojančių žmogaus elgesį.⁴¹ Yra daugybė būdų, kaip išgydyti nuobodulį, tarp jų seksas, narkotikai ir revoliucijos.

Septintajame dešimtmetyje tie studentai, kuriuos Arnoldas Toynbee vadino „vidiniu proletariatu“, kuriems nuobodu mokytis, suvienijo jėgas su nuo dėstymo pavargusiais profesoriais, sukurdami labai degų mišinį.

Trečias veiksnys buvo televizija, kuri septintajame dešimtmetyje jau galėjo perteikti universiteto radikalų ir kitų potencialių revoliucionierių nuotaikas socialinių neramumų teoretikams. Tuo metu televizija buvo atsigavusi po šeštojo dešimtmečio „vaikiškumo“ su Mattu Dillonu; ji ne tik sujungė revoliucionierius ir teoretikus, bet ir per kitokią vizualinę realybę įdiegė naujas idėjas visuomenės sąmonėje.

Galiausiai, ketvirtasis veiksnys neabejotinai buvo Vietnamas. Vudstoko karta nenorėjo turėti nieko bendra su karu, kuris reiškė aukas, kraujo praliejimą ir galbūt net mirtį. Marcuse jaunimui pasiūlė intelektualinę bailumo priedangą, pasiteisinimą neryžtingumui, būdą išvengti šaukimo „nepažeidžiant principų“ ir pranašumo jausmą prieš tuos, kurie stojo į kariuomenę. Tikrieji šio karo didvyriai, kaip pareiškė senatorius Fulbrightas ir Niujorko meras Johnas Lindsay, gyveno Kanadoje. Šį teiginį išgirdo ir paskleidė Ivy lygos nariai – ir, žinoma, jie nebuvo vieni.

Senąjį Amerikos isteblišmentą sunaikino Vietnamo karas – karas, kurį pradėjo liberalizmas ir kurio jis negalėjo laimėti – ir jaunimo akyse šis nuverstas kolosas prarado bet kokį patikimumą. Kontrkultūra atvėrė duris į valdžios aukštumas; taigi ir McGoverno 1972 m. rinkimų kampanija. Tarp uoliausių to meto entuziastų buvo jaunasis Billas Clintonas, Vudstoko kartos pasididžiavimas ir džiaugsmas...

Remiantis visa tai, kas išdėstyta pirmiau, kyla pagunda užduoti esminį klausimą: ar religine kultūra neišvengiamai išnyks, kai visuomenė pasieks gausą? Kai tauta įveikia vaikystės sunkumus, jaunystės kančias ir suaugusiųjų kančias bei pradeda gyventi prabangų ir pasilepinimo kupiną gyvenimą, ar ji neišvengiamai užsikrečia „sielos liga“, vedančia į dekadenciją, nuosmukį ir pražūtį? „Amerika yra vienintelė šalis, kuri perėjo iš barbarybės į dekadenciją taip ir nepasiekusi civilizacijos“, – pajuokavo Oscaras Waughas. Ar šis paradoksas iš tiesų teisingas?

Jacques'as Barzunas teigia, kad šeštojo dešimtmečio karta tiesiog pasekė dvidešimtojo dešimtmečio kartos pėdomis. Sekso, alkoholio ir džiaz era virto sekso, narkotikų ir rokenrolo era. Nuosmukį šiek tiek pristabdė „išorės

intervencijos“ – Didžioji depresija, Pirmasis pasaulinis karas ir Šaltasis karas. Praėjus šeštajam dešimtmečiui, naujoji karta tęsė ten, kur buvo nutraukusi riaumojančio dvidešimtojo dešimtmečio karta, sunaikinta 1929 m. rinkos krachio.

Tačiau net jei šeštojo dešimtmečio hedonizmas yra kontrabandos eros hedonizmo palikimas, negalima ignoruoti šios ypatybės: dvidešimtojo dešimtmečio karta nekentė Amerikos. Keletas „prarastosios kartos“ rašytojų paliko šalį, tačiau dauguma šių maištininkų visai nebuvo revoliucionieriai. Juk būtent jie palaikė respublikonus jų partijos sėkmės viršūnėje, išrinkdami Hardingą, Coolidge'ą ir Hooverį. Šeštojo dešimtmečio intelektualai stulbinamai skyrėsi nuo savo pirmtakų. Kaip rašė Ericas Hofferis: „Niekur kitur tarp išsilavinusių žmonių nėra tokios visa apimančios neapykantos savo šaliai kaip Amerikoje.“⁴³

Po Sovietų imperijos žlugimo žurnalas „Times“ svarstė: ar dešinieji dabar pasieks sėkmės?⁴⁴

Žurnalas citavo vieną konservatyvų politiką, sakantį: „Mūsų didžiulės pergalės ženklas yra bet kokios paskatos likti konservatyviems nebuvimas.“⁴⁵

„Niekas negalėtų būti toliau nuo tiesos“, – prieštaravo Jamesas Cooperis, „American Arts Quarterly“ redaktorius. „Pagrindinis konservatorių ir apskritai amerikiečių postūmis... buvo aplinkybė, kurią prezidentas Reaganas minėjo savo atsisveikinimo kalboje... Poreikis susigrąžinti kultūrą iš kairės...“⁴⁶

Dauguma konservatorių kovojo Šaltojo karo mūšius, o palyginti nedidelės pajėgos laikė „antrąjį frontą“ – tai yra, kariavo kultūrinį karą. Cooperis maldavo konservatorių tęsti šį karą ir priminė prarastas teritorijas:

Prieš septyniasdešimt metų italų marksistas Antonio Gramsci (1891–1937) pareiškė, kad svarbiausia socialistų užduotis yra „užvaldyti kultūrą“. Iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos liberalūs kairieji buvo užėmę ne tik meno, teatro, literatūros, muzikos ir baleto, bet ir kino, fotografijos, švietimo bei žiniasklaidos kontrolę.

Kontroliuodami kultūrą, kairieji visuomenei primeta savo moralę. Be to, dabar jie turi „kosmologinį aparatą“, per kurį dauguma amerikiečių yra priversti suvokti įvykius pasaulyje ir namuose.

Kairiųjų kosmologija remiasi dviem aksiomomis: pirma, kad visatoje nėra absoliučių vertybių, nėra vienodų grožio ir bjaurumo, gėrio ir blogio

standartų; antra, kad bedieviškoje visatoje kairieji yra vieninteliai žmonių veiksmų teisėjai.

Konservatoriai ignoravo Cooperio prašymą. Jie kovojo prieš vyriausybės paramą sveikatos apsaugai, už Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos susitarimą (NAFTA) ir PPO. „Dešinieji balsavo kojomis“, – pastebėjo Samuelis Lipmanas, knygos „The New Criterion“ leidėjas.⁴⁸ Cooperis pridūrė: „Konservatoriai grįžo prie Šaltojo karo pinigų gamybos ir elektroninės strategijos, sutvarkė senųjų vanagų portretus ant savo biurų sienų ir patogiai pamiršo apie kultūros karą. Jie samprotavo maždaug taip: kai yra pinigų, kokia kultūra?“⁴⁹ „Kur žmogaus piniginė, ten ir jo širdis.“ Daugelio dešiniųjų širdys kovoja už ribinius mokesčių tarifus ir pelno mokesčio panaikinimą. Niekas neginčija, kad tai svarbus klausimas. Bet ar žmogus, kuris laimi pasaulį, bet praranda savo šalį, tikrai laimės? Ar klausimas dėl BVP padidinimo 2, 3 ar 4 procentais yra svarbesnis už tai, ar išliks Vakarų civilizacija, ar mes, amerikiečiai, liksime viena tauta prieš Dievą ir žmones? Mažėjant gimstamumui, atsiveriant sienoms ir triumfuojant antivakarietiškam daugiakultūriškumui, šiandien darbotvarkėje yra Jungtinių Valstijų, kaip valstybės, ir visos Vakarų civilizacijos išlikimo klausimas... Per daug konservatorių, deja, jau išvyko...

Pabandykime išsiaiškinti, ką žada Vakarų laidotuvių maršas – ne po kelių šimtmečių, o šiame amžiuje, ne tik mūsų vaikų vaikams, bet ir kartai, augančiai mūsų akyse.